

УДК 008:323.15(497.12)

Цитування:

Філіна Т.В. Забезпечення культурних потреб національних меншин у Словацькій Республіці (частина 2: діяльність органів влади). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. № 2. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 43-47.

Filina T. (2020). Ensuring of National Minorities Cultural Needs In Slovak Republic. National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal, 2, 43-47 [in Ukrainian].

Філіна Тетяна Вікторівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0685-8177>
tfilina01@gmail.com

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПОТРЕБ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (частина 2: діяльність органів влади)

Мета дослідження – аналіз сучасного стану забезпечення культурних потреб національних меншин у Словацькій Республіці. **Методологія** дослідження має міждисциплінарний характер і полягає у сукупності методів: аналізу і синтезу, описового, нормативно-аналітичного. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні діяльності органів влади Словацької Республіки в системі забезпечення культурних потреб національних меншин та етнічних груп. **Висновки.** У результаті дослідження було встановлено, що всі громадяни Словацької Республіки мають рівні права незалежно від їх національної приналежності. Держава всіляко сприяє розвитку матеріальної та духовної культури національних меншин. Утім, уряд Словаччини визнає, що існує низка проблем в системі забезпечення культурних потреб національних меншин, задля подолання яких створені спеціальні державні структури, а саме: Уповноважений уряду Словацької Республіки для національних меншин; Рада уряду Словацької Республіки з прав людини, національних меншин та гендерної рівності; Фонд сприяння культурі національних меншин. Окрім цього, в 2018 році було розроблено «Стратегію розвитку місцевої та регіональної культури та культури національних меншин до 2030 року». Таким чином, громадянам Словацької Республіки, що належать до національних меншин та етнічних груп, надано можливість розвивати свою матеріальну та духовну культуру, використовувати гарантовані державою права, втілювати в життя можливості, надані словацьким законодавством.

Ключові слова: національна меншина, етнічна група, права національних меншин, забезпечення культурних потреб національних меншин.

Филина Татьяна Викторовна, кандидат исторических наук, доцент кафедры арт-менеджмента и ивент-технологий Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Обеспечение культурных потребностей национальных меньшинств в Словацкой Республике (часть II: деятельность органов власти)

Цель исследования анализ современного состояния обеспечения культурных потребностей национальных меньшинств в Словацкой Республике. **Методология** исследования носит междисциплинарный характер и состоит из совокупности методов: анализа и синтеза, описательного, нормативно-аналитического. **Научная новизна** полученных результатов заключается в комплексном анализе деятельности органов власти Словацкой Республики в системе обеспечения культурных потребностей национальных меньшинств и этнических групп. **Выводы.** В результате исследования было установлено, что все граждане Словацкой Республики имеют равные права, независимо от их национальной принадлежности. Государство всячески способствует развитию материальной и духовной культуры национальных меньшинств. Впрочем, правительство Словакии признает, что существует ряд проблем в системе обеспечения прав национальных меньшинств, для преодоления которых созданы специальные государственные структуры, а именно: Уполномоченный Правительства Словацкой Республики для национальных меньшинств; Совет правительства Словацкой Республики по правам человека, национальных меньшинств и гендерного равенства; Фонд содействия культуре национальных меньшинств. Кроме этого, в 2018 году была разработана «Стратегия развития местной и региональной культуры и культуры национальных меньшинств до 2030 года». Таким образом, гражданам Словацкой Республики, принадлежащим к национальным меньшинствам и этническим группам, предоставлена возможность развивать свою материальную и духовную культуру, использовать гарантированные государством права, воплощать в жизнь возможности, предоставляемые словацким законодательством.

Ключевые слова: национальное меньшинство, этническая группа права национальных меньшинств, обеспечение культурных потребностей национальных меньшинств.

Filina Tetiana, candidate of historical sciences, Associate Professor of Department of Art-Management and Event Technologies National Academy of National Academy of Culture and Arts Management

Ensuring of National Minorities Cultural Needs In Slovak Republic

The purpose of the article is to analyze the current state of national minority rights ensuring in the Slovak Republic. **The methodology** of the study is interdisciplinary combining analysis and synthesis, description, regulatory analytical research. **The scientific novelty** of the received results lies in the complex analysis of government activities concerning the ensuring of national minorities and ethnic groups' rights in the Slovak Republic. **Conclusions.** All the citizens of the Slovak Republic have the same rights regardless of nationality. The government provides comprehensive support to the development of the material and spiritual culture of national minorities. At the same time, Slovak Government acknowledges the problems in this area and created special organs to solve them such as National Minorities Ombudsman, Government Council on Human Rights, National Minorities and Gender Equity, National Minorities Culture Fund. Also "The Strategy for development of local, regional and national minority culture till 2030" was presented in 2018. So Slovak Republic citizens that belong to national minorities and ethnic groups enjoy the opportunity to develop their material and spiritual culture, exercise state-guaranteed rights, and bring to life opportunities provided by the legislation of Slovak Republic.

Key words: national minority, ethnic group, national minorities rights, national minorities cultural needs ensuring.

Актуальність теми дослідження. У сучасній Україні в процесі соціально-політичних перетворень та становлення громадянського суспільства все актуальнішою стає проблема забезпечення культурних потреб, гарантованих державою усім громадянам незалежно від їх соціального статусу, віросповідання та національної приналежності. У багато-національній Україні важливе місце посідають представники національних меншин та етнічних груп, яким гарантовано право на вільний розвиток матеріальної та духовної культури. Українська держава в процесі формування державної системи забезпечення культурних потреб національних меншин орієнтується на міжнародний досвід та законодавства країн світу. Саме тому дослідження особливостей діяльності органів влади Словацької Республіки в системі забезпечення культурних потреб національних меншин та етнічних груп є актуальним. Цим і обумовлений вибір теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання забезпечення культурних потреб національних меншин в Словацькій Республіці як об'єкт дослідження в українській науці майже не поставало. Утім, існують праці, присвячені розгляду етногенезу національних меншин у Словаччині: Я. Ботік [6]; різноманітним аспектам реалізації прав національних меншин в Україні та світі: Т.Васильєва [1], В. Грохотова [2], В. Нікітук [3], С. Пунжин [4], Ю.Римаренко [5].

Мета роботи – аналіз сучасного стану забезпечення культурних потреб національних меншин у Словацькій Республіці.

Словаччина – держава на сході Центральної Європи, за формою правління – парламентська республіка. Це унітарна держава, поділена на вісім адміністративно-територіальних одиниць. Головою держави є президент. Словацька Республіка – багатонаціональна держава, законодавство якої визначає 13 національних меншин: угорці, ром, чехи, русини, українці, росіяни, німці, поляки, моравці, хорвати, болгари, серби та євреї. Культура національних меншин у Словацькій

Республіці розвивається на місцевому, регіональному та національному рівнях. Це здійснюється через діяльність культурно-освітніх та національно-культурних установ, музеїв, театральних та танцювальних колективів, що підпорядковуються центральним органам влади та органам місцевого самоврядування.

Діяльність міністерств та центральних органів державного управління у сфері національних меншин та етнічних груп координує уряд Словацької Республіки. Окрім цього, у Словаччині існує посада Уповно-важеного уряду Словацької Республіки для національних меншин (*Splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny*) [15], який є дорадчим органом уряду. Уповноважений очолює управління, яке виконує завдання у сфері збереження, розвитку та сприяння правам осіб, які належать до національних меншин, і здійснює системні заходи для поліпшення їхнього статусу.

Питаннями розвитку культури національних меншин та етнічних груп у Словаччині займається Рада уряду Словацької Республіки з прав людини, національних меншин та гендерної рівності (*Rada vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť*) [12], яка є постійним експертним, координаційним та консультативним органом уряду Словацької Республіки.

Рада наглядає за виконанням міжнародних документів, підписаних Словаччиною в царині прав та свобод людини, у тому числі і міжнародних конвенцій та забор'язань, що регулюють етнонаціональні відносини. Головою Ради є Міністр юстиції, його заступниками: міністр праці, соціальних справ та сім'ї, міністр освіти, науки, досліджень та спорту, міністр культури, державний секретар Міністерства юстиції та представник громадянського суспільства.

У Словацькій Республіці створено Фонд сприяння культурі національних меншин (*Fond na podporu kultúry národnostných menšín*), діяльність якого закріплена відповідним законом [18]. Метою заснування фонду стало:

– забезпечення збереження, захисту і розвитку національної ідентичності та культурних цінностей національних меншин;

– підтримка освіти представників національних меншин;

– забезпечення міжкультурного діалогу та взаєморозуміння між етнічними словаками та громадянами Словаччини, що належать до національних меншин та етнічних груп.

Фонд виконує такі завдання:

– забезпечує фінансування культурної та наукової діяльності;

– здійснює контроль за проектами;

– співпрацює з органами державного управління, органами місцевого самоврядування, державними установами та іншими інституціями з метою створення сприятливих умов для розвитку спільної діяльності;

– співпрацює з партнерськими організаціями за кордоном;

– контролює виконання договірних зобов'язань.

Фонд фінансує та підтримує проекти в таких напрямках, як: культурно-освітня діяльність; редакційна діяльність; діяльність театрів, творчих колективів та закладів культури; художня творчість; наукові дослідження в сфері культури; традиційна культура та історичний розвиток національних меншин; дозвілля та вільний час; популяризація культури національних меншин за кордоном; міжкультурний діалог та порозуміння; національна ідентифікація та дослідження культурних цінностей та традицій; програми обміну, освітніх, наукових та мистецьких заходів для дітей та молоді; захист, професійна обробка та оцифровка культурної спадщини національних меншин; креативні індустрії; використання мов національних меншин.

Фінансує фонд Міністерство культури Словацької Республіки (*Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky*), яке, згідно з законом, має право обирати 20 % проектів. Окрім цього, в законі, який регулює діяльність фонду, чітко прописані квоти на фінансування національних меншин. Так, угорська національна меншина отримує 53%, ромська – 22,4 %, русинська – 6,4 %, чеська – 3,7 %, українська – 2 %, німецька – 1,8 %, моравська – 1,4 %, польська – 1,4 %, російська – 1,1 %, єврейська – 1,1 %, болгарська – 1 %, хорватська – 1 %, сербська – 0,7 %. Окремо, на фінансування проектів, що сприяють міжкультурному діалогу та порозумінню виділяється 3 % коштів фонду щорічно. Таким чином, словацьке законодавство гарантує національними меншинам державне фінансування культурних проектів.

Дотриманням освітніх потреб національних меншин опікується Рада Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки з національної освіти (*Rada ministra školstva, vedy,*

výskumu a športu Slovenskej republiky pre národnostné školstvo) [13]. Рада виступає контролюючим органом і займається питаннями забезпечення та контролю доступу до освіти національних меншин. Навчання та виховання представників національних меншин здійснюється у дошкільних навчальних закладах, початкових, середніх та спеціалізованих школах. На сучасному етапі з боку Ради особливу увагу приділено навчанню та вихованню дітей з соціально незахищених верств та дітей з ромської громади.

У Словацькій Республіці існує п'ять професійних національних театрів та художніх ансамблів, що засновані, підпорядковуються та фінансуються органам місцевого самоврядування, а саме:

– Театр Роматан (*Divadlo Romathan*) [8], м. Кошиці – ромський професійний музично-драматичний театр, який відіграє важливу культурну, мистецьку та соціально-просвітницьку роль. Основною місією є поширення театральної культури серед представників ромської національної меншини.

– Театр Талья Сзінчаз у Кошицях (*Divadlo Thália Színház v Košiciach*) [9] – професійний стаціонарний та пересувний угорський театр, головна місія якого – популяризація театрального мистецтва в містах і селах.

– Театр Олександра Духновича (*Divadlo Alexandra Duchnoviča*) [7], м. Пряшів – професійний драматичний театр, головною місією якого є поширення театральної культури русинською мовою. Театр був заснований як Український національний театр, де вистави гралися російською та українською мовами. Згодом у 90-х рр. XX ст. мовою театру стала русинська.

– Піддуклянський професійний мистецький колектив (*Poddukelský umelecký ľudový súbor*) [11], м. Пряшів – заснований як український професійний колектив, але після соціально-політичних змін, його головною місією стала розробка і постановка вокально-музичних і танцювальних номерів русинської національної меншини.

– Театр «Jókai» (*Jókaiho divadlo*) [10], м. Комарно – професійний драматичний театр, головна місія якого полягає в поширенні театральної культури угорською мовою в містах і селах, де проживає угорська меншина.

Під патронатом Міністерства культури Словацької Республіки функціонує професійний Театр танцю Іфью Сзібек (*Tanečné divadlo Ifjú Szívek*) [17], м. Братислава. Головна місія театру – вивчення, інтерпретація та демонстрація народних танців, музики, пісень та інструментальних творів народного мистецтва угорської меншини в Словаччині.

Найбільшою загальнонаціональною музейною установою Словаччини, що займається дослідженням, збереженням та популяризацією культури національних меншин та етнічних груп є Словацький національний музей (*Slovenské národné múzeum*) [14], що підпорядковується і фінансується Міністерством культури. Діяльність музею здійснюється в межах восьми організаційних підрозділів. Серед яких:

– Музей української культури (*Múzeum ukrajinskej kultúry*), м. Свидник – представляє основні етапи культурного, історичного, політичного та соціального розвитку українців Словаччини;

– Музей русинської культури (*Múzeum rusínskej kultúry*), м. Пряшів – спеціалізований відділ наукових досліджень та документації, що спеціалізується на історії та культурі русинів Словаччини;

– Музей культури карпатських німців (*Múzeum kultúry karpatských Nemcov*), м. Братислава – збирає, захищає, науково досліджує та демонструє матеріальну та духовну культуру карпатських німців;

– Музей єврейської культури (*Múzeum židovskej kultúry*), м. Братислава – спеціалізований науково-дослідний відділ, який досліджує історію та розвиток матеріальної та духовної культури євреїв у Словаччині;

– Музей угорської культури в Словаччині (*Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku*), м. Братислава – спеціалізований науково-дослідний і методичний музейний підрозділ, який досліджує історію і розвиток матеріальної і духовної культури угорців Словаччини;

– Музей ромської культури в Словаччині (*Múzeum kultúry Rómov na Slovensku*), м. Мартин – збирає, опрацьовує, захищає і популяризує колекційні фонди ромської культури;

– Музей чеської культури в Словаччині (*Múzeum kultúry Čechov na Slovensku*), м. Мартин – сприяє придбанню, збереженню, науковому дослідженню та опису предметів матеріальної культури чеської національної меншини в Словаччині;

– Музей хорватської культури в Словаччині (*Múzeum kultúry Chorvátov na Slovensku*), м. Братислава – науково-дослідний і методичний музейний центр, присвячений історії та культурі хорватських громадян від їх прибуття на територію Словаччини до сьогодні.

При Міністерстві культури Словацької Республіки, створено Департамент культури національних меншин (*Odbor kultúry národnostných menšín*). Департамент займається розробкою, впровадженням та оцінкою стратегічних та основоположних документів, складає щорічні звіти про стан культури національних меншин, досліджує тенденції та основні проблеми, здійснює міжвідомчу

комунікацію, а також пов'язує Міністерство культури з культурно-освітніми та національно-культурними організаціями на місцях.

У 2018 році Департамент культури національних меншин розробив «Стратегію розвитку місцевої та регіональної культури та культури національних меншин до 2030 року» (*Stratégia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín SR do roku 2030*) [16]. Стратегія базується на намірі уряду Словацької Республіки створити умови для захисту, підтримки та розвитку нематеріальної культурної спадщини та традиційної народної культури. Головною метою документа є створення довгострокового і системного плану розвитку культури і виведення його на перший план соціальних інтересів у всіх частинах Словаччини. Досягнення цього можливе лише шляхом зміцнення регіональної культури, чіткого визначення пріоритетів та збільшення фінансування регіональної культури та культури національних меншин.

У Стратегії зазначено, що основними пріоритетами розвитку регіональної культури та культури національних меншин є:

- підвищення якості публічних бібліотек;
- створення законодавчої бази для розвитку культури національних меншин;
- створення інструментів для координації та оптимізації професійної діяльності регіональних культурних установ;
- поширення ефективності діяльності регіональних відомчих організацій;
- активізація збереження фонду культурної спадщини.

Стратегічною метою є зміцнення культурних центрів, які б могли стати привабливими місцями для навчання, створення культурного середовища і гордості громадян.

Під патронатом уряду Словацької Республіки проводиться робота по дослідженню забезпечення культурних потреб та доступу до освіти представників національних меншин та етнічних груп на місцевому, регіональному та державному рівнях. Унаслідок таких досліджень було визначено наступні проблеми у сфері державної підтримки культури національних меншин:

- незадовільна система функціонування фінансової підтримки культури національних меншин;
- нестабільні та несистемні умови для розвитку культури національних меншин;
- відсутність системної багаторівневої інституційної підтримки та реалізації політики, пов'язаної з розвитком культури осіб, що належать до національних меншин [16, 56].

Висновки. У результаті дослідження було встановлено, що всі громадяни Словацької Республіки мають рівні права незалежно від їх національної приналежності. Держава всіляко

сприяє розвитку матеріальної та духовної культури національних меншин. Утім, уряд Словаччини визнає, що існує низка проблем в системі забезпечення культурних потреб національних меншин, задля подолання яких створені спеціальні державні структури, а саме: Уповноважений уряду Словацької Республіки для національних меншин; Рада уряду Словацької Республіки з прав людини, національних меншин та гендерної рівності; Фонд сприяння культурі національних меншин. Окрім цього, в 2018 році було розроблено «Стратегію розвитку місцевої та регіональної культури та культури національних меншин до 2030 року». Таким чином, громадянам Словацької Республіки, що належать до національних меншин та етнічних груп, надано можливість розвивати свою матеріальну та духовну культуру, використовувати гарантовані державою права, впливати в життя можливості, надані словацьким законодавством.

Література

1. Васильева Т. А. Правовой статус этнических меньшинств в странах Западной Европы // Государство и право, 1992. №8. С.134–138.
2. Грохотова В. В. Международно-правовое регулирование и защита прав национальных меньшинств // Вестник Новгородского государственного университета, 2012. №69. С. 16–21.
3. Нікітюк В. О. Статус етнопонаціональних меншин (порівняльно-правовий аспект): монографія. К.: Естет, 1996. 186 с.
4. Пунжин С. М. Проблемы международно-правовой защиты прав меньшинств // Права человека и межнациональные отношения. М.: Изд-во ИГиП РАН. 1994. С. 112–122.
5. Римаренко Ю. Права людини та громадянина, права народів, права етнічних меншин // Український часопис прав людини. 1996. №3-4. С. 19–23.
6. Botík Ján Etnická história Slovenska. Bratislava: Lúč, 2007. 231 s.
7. Divadlo Alexandra Duchnoviča URL: <http://www.divadload.sk/> (звернення: липень 2019).
8. Divadlo Romathan URL: <https://www.romathan.sk/> (звернення: липень 2019).
9. Divadlo Thália Színház URL: <http://www.thaliaszinhaz.sk> (звернення: липень 2019).
10. Jókai divadlo URL: <http://www.jokai.sk/> (звернення: липень 2019).
11. Poddukelský umelecký ľudový súbor URL: <http://www.puls-slovakia.sk/> (звернення: червень 2019).
12. Pôsobnosť Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť URL: <https://www.radavladyp.gov.sk/> (звернення: серпень 2019).
13. Rada ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pre národnostné školstvo URL: <https://www.minedu.sk/rada-ministra-pre-narodnostne-skolstvo/> (звернення: серпень 2019).
14. Slovenské národné múzeum URL: <https://www.snm.sk/> (звернення: серпень 2019).
15. Splnomocnenec vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny URL: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/> (звернення: вересень 2019)
16. Stratégia rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín SR do roku 2030 URL: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/471> (звернення: серпень 2019).
17. Tanečné divadlo Ifjú Szivek URL: <https://www.ifjuszivek.sk/> (звернення: серпень 2019).
18. Zákon o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín a o zmene a doplnení niektorých zákonov URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/138/20180101> (звернення: серпень 2019).

References

1. Vasilyeva, T. A. (1992). Legal Status of Ethnic Minorities in Western Europe. State and Law, 1992, 8. 134–138 [in Russian].
2. Grokhotova, V. V. (2012). International legal regulation and protection of the rights of national minorities. Bulletin of Novgorod State University, 69, 16–21 [in Russian].
3. Nikityuk, V. A. (1996). The Status of Ethnic National Minorities (Comparative Legal Aspect) [in Ukrainian].
4. Punzhin, S. M. (1994). Problems of the international legal protection of minority rights. Human Rights and Interethnic Relations, 112–122 [in Russian].
5. Rimarenko, Y. (1996). Human and citizen rights, nations' rights, ethnic minority rights, Ukrainian Journal of Human Rights, 3-4, 19–23 [in Ukrainian].
6. Botik, Jan (2007). Ethnic History of Slovakia, Bratislava: Lúč, 231 [in Slovak].
7. Alexander Duchnovič Theater. Retrieved from: <http://www.divadload.sk/> [in Slovak].
8. Romathan Theater. Retrieved from: <https://www.romathan.sk/> [in Slovak].
9. Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for National Minorities. Retrieved from: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk/> [in Slovak].
10. Thália Színház Theater. Retrieved from: <http://www.thaliaszinhaz.sk> [in Slovak].
11. Jókai Theater. Retrieved from: <http://www.jokai.sk/> [in Slovak].
12. Poddukelský artistic folk ensemble. Retrieved from: <http://www.puls-slovakia.sk/> [in Slovak].
13. Council of the Minister of Education, Science, Research and Sport of the Slovak Republic for National Education. Retrieved from: <https://www.minedu.sk/rada-ministra-pre-narodnostne-skolstvo/> [in Slovak].
14. Powers of the Government Council for Human Rights, National Minorities and Gender Equality. Retrieved from: <https://www.radavladyp.gov.sk/> [in Slovak].
15. Slovenské národné múzeum Retrieved from: <https://www.snm.sk/> [in Slovak].
16. The strategy of development of local and regional culture and culture of national minorities of the Slovak Republic till 2030. Retrieved from: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2019/471> [in Slovak].
17. Ifjú Szivek Dance Theater. Retrieved from: <https://www.ifjuszivek.sk/> [in Slovak].
18. Act on the Fund for the Support of Culture of National Minorities and on the amendment of certain acts. Retrieved from: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/138/20180101> [in Slovak].

*Стаття надійшла до редакції 13.03.2020
Прийнято до друку 14.04.2020*